

Lluís Prats

ARCHIE, EL NOI
QUE PARLAVA AMB
ELEFANTS

Premi Carlemany 2020

Columna

LLUÍS PRATS
ARCHIE, EL NOI
QUE PARLAVA
AMB ELEFANTS

X Premi Carlemany
per al Foment de la Lectura

Columna

COL·LECCIÓ CLÀSSICA
PRIMERA EDICIÓ: MAIG DEL 2021
© LLUÍS PRATS MARTÍNEZ, 2021
AUTOR REPRESENTAT PER IMC, AGÈNCIA LITERÀRIA, S.L.
© COLUMNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U.
AV. DIAGONAL, 662-664 - 08034 BARCELONA
ISBN: 978-84-664-2791-3
DIPÒSIT LEGAL: B. 5.881-2021
FOTOCOMPOSICIÓ: TONI CLAPÉS

www.columnaedicions.cat

Govern d'Andorra

El jurat del X Premi Carlemany per al Foment de la Lectura està compost per joves d'entre catorze i setze anys de l'Escola Andorrana de Segona Ensenyança d'Ordino, del Col·legi Sagrada Família i del Liceu Comte de Foix. Les obres candidates han estat preseleccionades per un comitè de lectura format per Olga Andrés, Joana Bonet, Roser Calvo i Glòria Gasch.

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

El paper utilitzat per imprimir aquest llibre està qualificat com a ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

I

L'Archibald Arthur Cunningham va arribar a aquest món un ennuvolat capvespre del mes d'abril de 1942 a la Cunningham & Son Tea Farm, a Kericho, Kenya, durant l'estació de pluges, mentre el cel s'obria per deixar caure un bé de Déu d'aigua.

El van batejar com a Archibald en honor del mariscal Archibald Wavell, amb qui el seu pare havia servit durant la marxa que els britànics havien fet per alliberar Addis Abeba. El nom d'Arthur li venia del seu avi patern, un home que fins al dia que va morir va menystenir els nadius que li cultivaven les terres, terres que en el millor dels casos els havien comprat a preu de ganga i en el pitjor els havien manllevat a punta de pistola dues generacions enrere.

Feia un grapat d'anys que els Cunningham treballaven per a la Brooke Co., una importadora de te de

Londres. Cap al 1923 el senyor Brooke havia ofert una petita concessió a Kericho a l'Arthur Cunningham i l'avi del nostre protagonista va marxar cap a Kenya amb la seva dona Margaret i els seus dos fills.

La dona va morir de febre negra per la ingesta de massa quinina dos anys més tard, però els mil acres de bancals atapeïts de te, les pluges abundants i una mà d'obra barata van fer que la producció de la Cunningham & Son Tea Farm es multipliqués per deu.

Les coses van anar sobre rodes durant molts anys, amb el benentès que les llagostes abissínies, d'ales platejades com navalles d'afaitar, no es cruspissin les esperades collites, que s'enviaven a la Gran Bretanya a través del port de Mombasa.

En el moment que comença aquesta història, al bungalow que l'avi Arthur havia construït enmig dels lluminosos turons de color maragda, hi vivien el seu fill Arthur, la seva esposa, Agnes, i el seu net, l'Archibald Arthur, també conegut en aquelles contrades com Archie o A.A.

El xalet estava pintat d'un blanc puríssim perquè cada any en acabar l'època de pluges l'Agnes Cunningham el feia emblanquinar. El mateix dia ordenava a la Mumbi i l'Ayoro, dues de les minyones del poblat de Kapsoit, que netegessin les olles de coure amb farina i vinagre blanc.

Al davant, la casa hi tenia un sorral de terra negra

que en trepitjar-la feia el mateix carrisqueig que els grills que s'hi passejaven com si allò fos Piccadilly Circus. Al bell mig hi havia una illeta envoltada de pedres blanques on creixien uns ufanosos hibiscus vermells com la sang.

A la façana del bungalou s'hi obrien grans finestral·ls blancs i la veranda estava sostinguda per tres columnes de pedra. A la banda dreta, una heura exuberant s'enfilava per la paret de la cuina. A l'esquerra hi creixia una preciosa buguenvíllia que recorria tota la porxada, de manera que els finestral·ls quedaven envoltats per milers de floretes porpres.

El primer que es trepitjava en entrar a la casa era la gran pell de lleó que els Cunningham havien caçat a Tsavo durant el seu viatge de nocés. Davant la llar de foc hi tenien una antiga catifa persa plena de sanefes de colors que havia comprat l'àvia Margaret en desembarcar a Mombasa. Als gerros de porcellana mai hi faltaven flors fresques, que les minyones recollien dos matins a la setmana.

La paret contrària estava ocupada per una gran llibreria de fusta atapeïda de llibres amb el llom de cuir i els títols gravats en lletres daurades. A les parets hi tenien penjades fotografies on sortia l'Arthur Cunningham amb un peu damunt d'un antílop o d'altres amb el grup de colons davant les portes del Kericho Cricket Club.

Damunt d'una tauleta hi tenien escultures primi-

tives de *nuggos* i *ngoroas*, unes estatuetes negres com el carbó que havien comprat a Tanganyika. Completaven l'autòctona decoració altres peces penjades de les parets: tres brodat i dos ganivets amb mànecs de plata somalis, un escut i dues llances massai, i dos fusells de cacera, un del calibre 256 i el gros del pare, del 350.

Bona part de la vida dels Cunningham tenia lloc a la veranda. Allà de bon matí la mare de l'A.A. llegia *The Standard*, responia la correspondència de proveïdors i parents que vivien al Regne Unit o a l'Índia, tractava d'afers domèstics amb les minyones, o rebia les visites de les veïnes angleses, que sempre trobaven un moment per prendre una tassa de te i posar-se al corrent de xafarderies.

Plovia sovint en aquell indret fecund de la vall del Rift, especialment durant l'estació de pluges, que començava a finals de març i es podia allargar fins a mitjan juny. Llavors tot feia olor de terra molla i els troncs dels arbres lluien com els pals platejats d'una embarcació.

Al menut A.A. li agradava sortir ben d'hora de casa quan les noies començaven a recollir les fulles del te amb els cistells de vímet penjats de l'esquena i es fixava com pessigaven les de dalt de tot, les més tendres, i després les portaven a l'assegador, aquella gran màquina sota els coberts que donava voltes tot el dia, i tornaven a començar per la renglera que havien espigolat setmanes enrere.

Totes aquestes operacions eren supervisades per l'Olafson, el capatàs suec que havia estat la mà dreta de l'avi Arthur. Era un home de poques paraules i molta ginebra, que dirigia la plantació amb mà de ferro.

El pare de l'Archie, l'Arthur Cunningham, era un home rígid i taciturn. Es llevava a quarts de nou, quan ja feia dues o tres hores que les recollidores i l'Olafson feinejaven per la plantació. Muntava la seva euga pinta i donava un tomb per l'explotació que arribava fins al tossal de Kamboroo. Li agradava passejar per la finca amb les seves botes de muntar ben enllustrades, un barret de cànem al cap i la pistola al cinturó per controlar, encara que no calgués, les quatre dotzenes de kalenjin que conreaven el te. Tornava abans de dinar per llegir una estona el *The Standard* si tenia sort i havia arribat de Nakuru.

A la plantació també hi havia un blatdemorar, un hort i pastures per a les vaques i les cabres, de les quals tenien cura una trentena de joves nadius. En total, a la Cunningham & Son Tea Farm hi treballaven ben bé un centenar de nadius negres, la majoria de Kapsoit.

Trenta anys enrere els blancs s'havien instal·lat a la fèrtil vall del Rift perquè era la terra on més plovia. La resta se la repartien els kikuiu al nord i els massai al sud.

Tots els colons sabien que era preferible treballar

amb els kalenjin que amb els kikuiu. Dels indomables i orgullosos massai ni parlar-ne, perquè vivien a les reserves del sud, a tocar de Tanganyika, tot i que ells no en sabien res, de les fronteres traçades a llapis en temps de Sir William Mackinnon. Però les coses es feien així, a l'Àfrica, o més ben dit els anglesos feien les coses així a l'Àfrica Oriental Britànica.

La matinada en què comença aquesta història, la del 22 de març de 1947, el sol s'aixecava mandrós rere els turons i una boirina prima lliscava a poc a poc damunt les catifes de te que el garbí pentinava dolçament.

El vell rellotge de paret va marcar dos quarts de sis i la Mumbi, la jove minyona, va obrir la porta de l'habitació de l'Archie. Va enretirar la mosquitera i va treure els mosquits que s'hi havien quedat enganxats durant la nit.

—Afanya-ta o no lo veuràs —va xiuxiuejar bellugant-lo.

—Ja ha nascut? —li va preguntar el nen fregant-se els ulls.

—Encara no.

Mentre la Mumbi obria els porticons, el petit Archie es va llençar aigua del rentamans a la cara i va introduir les cametes en els pantalonets caqui.

—S'ha descosit un botó —va anunciar mentre es cordava la camisa.

—Després lo cosiré —li va dir la Mumbi amb pressa—. Au, 'nem!

—I l'esmorzar?

—Ja esmorzaràs després. Tenim vint minuts de camí ben bons —va replicar la minyona, excitada—. No neix un *tembo* cada dia a Kapsoit. Lo entens, *mtoto* Archie?

—Sí —va badallar el nen.

—I me vas dir que no t'ho volies perdre—ho, te n'enrecordes?

—Sí —va tornar a badallar.

Era cosa infreqüent que una elefanta es posés de part tan a prop d'un poblat, però a Kapsoit a tothom li semblava rebé perquè la presència dels elefants espantava altres bèsties més perilloses. De fet, feia dies que la gent del poblat no parlava de res més. Allò era com una benedicció del cel i els vells deien que pel cap baix tindrien set anys de bones collites.

Poc després d'agafar el sender que duia a Kapsoit, la Mumbi es va aturar i va assenyalar unes petjades al fang.

—Són fresques... —va mormolar—. *Simba*.

—Un lleó? —es va interessar innocentment l'Archie.

La minyona el va agafar de la mà i va accelerar el pas. L'A.A. era un nen esprimatxat i ros com un àngel, i com els passava a tots els nens de cinc o sis anys dels

poblats veïns, cosa que entrava en aquella boca, cosa que es cremava ben aviat en forma de corredisses i banys al riu. Així que no va tenir cap problema a trotar al costat de la Mumbi, que saltava com una gasela.

Van travessar el rierol de la Cabra Morta i van seguir amunt fins que davant d'ells es van dibuixar les cabanyes rodones de Kapsoit. Un fum espès i blanquinós s'enfilava cap al cel des d'algunes teulades de branques.

Cinc minuts més tard van entrar al poblat i de lluny els va arribar una cançó infantil:

Kanyoni gakwa wihithahithe
*Nawonwo nduri wakwa**

Llavors, de dins d'una de les primeres cabanyes emblanquinades en va sortir un noieta entremaliat que s'amagava darrere la porta.

—Uh! —va cridar.

La Mumbi va fer un bot i va aixecar un puny al cel net de núvols.

—Així se t'emporti un *kerit*, Wangari! —va exclamar—. M'ho fa cada dia que passo per aquí, pobret.

Feia dies que l'A.A. sabia que el *kerit* era el mons-

* «Ocellet meu, amaga-amaga't, / Si et troben ja no ets meu».

tre de la jungla, que devora el cervell de les seves víctimes, i que en Wangari era el germà petit de la Mumbi, un trapella de la seva edat, però deu cops més espavilat.

Van trobar la resta de germans de la Mumbi a la rotllana de gent que envoltava l'elefanta que estava de part.

—Encara no ha nascut —els van anunciar en veure'ls—. Portem una hora mirant i no se mou.

—Doncs esperarem —els va respondre l'A.A. seient al costat dels altres nens, de caps negres i rodons com un préssec.

—Trobo que cada dia parles millor lo suahili, *mtoto* Archie —va fer cofoia la Mumbi.

—Al pare no li agrada que ho faci.

—I a ta mare?

—A la mamà tant li fa.

L'animal jeia sota un gran baobab i la gent del poblat l'envoltava a una distància respectuosa. Hi havia altres elefants que esperaven una mica més enllà arrencant branques amb la trompa i entaforant-se-les a la boca.

L'A.A. feia dies que sabia que la trompa d'un *tembo* és descaradament curiosa. Tot ho vol olorar i tot ho vol conèixer, però no s'hi va fixar més perquè l'elefanta ajaguda a terra va esbufegar.

—Ja surt! Ja surt! —van cridar uns nens.

Pel darrere de l'elefanta va emergir un caparró, seguit d'una trompa, i dos minuts més tard, entre re-trunys i esbufecs, un elefantó jeia a terra enfarinat de pols vermella.

La gent que els envoltava no gosava respirar. Segons més tard, la mare va deslliurar el nounat de la bossa i l'elefantet es va intentar alçar.

—Pobret —va fer l'A.A. —.Tremola.

La pell rebregada de l'animaló era d'un gris intens, gairebé negre, i brillava amb els primers rajos del sol.

—Sembla vell.

—S'ha passat dos anys a la panxa de sa mare, *mtoto* Archie —li va explicar la Mumbi.

L'Archie era petit, però ja sabia que a l'Àfrica dos anys no eren res. A l'Àfrica el temps es viu, es mastega, es beu, s'olora i es gaudeix, que a l'Àfrica no hi ha futur perquè tothom viu en el present.

Llavors va estirar el coll per observar com el nounat maldava per controlar l'apèndix que li sortia de la boca i que arrossegava per terra.

—És un nen o una nena? —es va interessar.

—No lo veus? —li va preguntar la Mumbi.

—No, no veig res.

—Doncs ja lo tens —es va enriolar la minyona dels Cunningham—. Si no se veu res, és una nena!

La Mumbi tenia els ulls clavats en la dotzena d'elefants, alguns de grossos com les cabanyes i d'al-

tres unes cries, que després del part s'havien acostat a mare i filla per olorar-les. Les trompes es cargolaven i es descargolaven entre ells com si allò fos un ball tradicional.

—I ara què fan? —va voler saber l'A.A.

—No lo veus, tampoc? S'oloren i se donen petons de benvinguda.

—És així com es fan petons els elefants?

La Mumbi va fer una ganyota i se'l va mirar estranyada.

—Elefants, dius? Tot són elefantes, *mtoto!* Els mascles viuen apartats. Són molt llestes, les elefantes —va riure recordant una dita de les dones del poblat—. I sí, les *tembos* se donen petons i abraçades amb la trompa.

De cop i volta la gentada va deixar d'aplaudir. Pel camí que menava al baobab s'acostava un vellet que s'ajudava per caminar d'un bastó amb el pom platejat. Anava escortat per dos joves, que més que acompanyar-lo l'agafaven per sota les aixelles perquè no caigués per terra.

L'homenet estava arrugat com una pansa i tenia l'escàs cabell enrinxolat ben tacat de farina. Anava embolicat amb una pell de lleopard i al seu coll hi dansaven dotzenes de collarets.

L'A.A. ja sabia que era el cap de la tribu, el *jumbe* Koinange Wa Mbiu, i que era molt important. De fet, a la comarca ningú prenia una decisió important, com

ara quan collir les carabasses o a quina hora calia sacrificar una cabra, si abans no se li consultava.

Els tres nouvinguts es van obrir pas entre la gentada i es van quedar palplantats davant del nounat i de la seva mare. L'elefanteta estava tan arrugada com el braç del *jumbe* Koinange Wa Mbiu. L'ancià es va mig agenollar davant d'ella, i de la boca li va regalimar un fil de saliva que va caure damunt la gropa rugosa de la cria. Després la va escampar amb la mà i va cridar ben fort:

—*Baraka, baraka, baraka!*

L'Archie es va agafar a la faldilla de la Mumbi.

—Per què li ha escopit?

—Perquè la beneeix, quines coses tens, *mtoto* Archie!

Els aplaudiments van trencar el silenci que s'havia produït durant la benedicció i van començar els cants i els balls. De seguida una carabassa plena de llet fermentada va córrer de mà en mà i tothom en va beure per celebrar el naixement de la *tembo*.

La petita elefanta va mirar incrèdula tots els que feien xerinola al seu voltant. Llavors els seus ulls, dolços com una ditada de mel, es van clavar en els del nen de cabells enrinxolats que s'agafava a la faldilla d'una d'aquelles noies. Per un moment al petit A.A. li va semblar que l'animaló li somreia i va notar que una bafarada li escalfava la panxa.

La Mumbi i ell es van estar una hora ben bona observant com l'elefanta alletava la cria, i després la minyona el va tibar de la mà per retornar cap a casa.

—Acabes de veure una cosa extraordinària, *mtoto*. Jo mai lo havia vist.